

УДК 766(07)(043.3)

Анатолій Король

МЕТОДИКА НАВЧАННЯ ГРАФІЧНОГО ДИЗАЙНУ УЧНІВ У ПОЗАШКІЛЬНИХ НАВЧАЛЬНИХ ЗАКЛАДАХ

У статті обґрунтовано методика навчання графічного дизайну учнів у позашкільних навчальних закладах, структура якої включає такі компоненти: зміст педагогічної і дизайнерської освіти, форми взаємодії учасників позашкільної дизайн-діяльності, сукупність методів, прийомів і засобів навчання графічно-проектній діяльності. Основна увага у статті звернена на зміст графічно-проектної діяльності учнів позашкільних навчальних закладів. Автором розкрито методичні принципи підготовки учнів позашкільних навчальних закладів до навчання графічного дизайну.

Ключові слова: *дизайн-освіта, графічний дизайн, графічно-проектні знання, засоби навчання, методика навчання графічного дизайну, позашкільні навчальні заклади.*

В статтє обоснована методика обучения графического дизайна учащихся во внешкольных учебных заведениях, структура которой включает такие компоненты: содержание педагогической и дизайнерского образования, формы взаимодействия участников внешкольной дизайн-деятельности, соокупность методов, приемов и средств обучения графически-проектной деятельности. Основное внимание в статтє обращено на графически-проектную деятельность учащихся внешкольных учебных заведений.

Ключевые слова: *дизайн-образование, графический дизайн, графически-проектная деятельность, средства обучения, методика обучения графического дизайна, внешкольные учебные заведения.*

The article grounds the methodology of teaching pupils graphical design in extra-scholastic educational institutions, the structure of which includes such components: the content of pedagogical and design education, the forms of the interaction between participants of extra-scholastic design activity, the unity of methods and means in the graphical and project activity. It is cleared up that the actual tasks of studying pupils' graphical design are: visualization (graphic and colour reflection of definite notions in the symbolic forms) of visual and information space and natural environment; regulating (systematization and structurization) the sphere of visual and communicative relations between man and environment; forming complete design thinking in social and cultural aspect («comfort, benefit, beauty») on the basis of esthetic and functional perceiving and reflecting the objects and phenomena of human consciousness.

Key words: *design-education, graphical design, graphical and project activity, methods of teaching the methodology of teaching graphical design, extra-scholastic educational institutions.*

Дизайн-освіта завжди являла собою багатоаспектний об'єкт дослідження. Нині однією зі складових дизайн-освіти є графічний дизайн, або художньо-графічне проектування.

Сьогодні в Україні графічний дизайн як самостійна галузь художнього проектування перебуває на стадії становлення, розвиваючись на основі реалістичної школи графічного мистецтва, сформованої попередніми періодами розвитку художньо-естетичних національних традицій. Найбільш цілеспрямовано і послідовно вирішують проблеми графічного дизайну вищі та середні спеціальні навчальні заклади, які готують професійних фахівців з графічного дизайну, окремі вчені та мистецтвознавці, спеціалісти в галузі прикладної і промислової графіки та рекламної діяльності, але питання особливостей навчання учнів графічного дизайну не займають значного місця у процесі позашкільної діяльності.

Актуальність навчання графічного дизайну учнів позашкільних навчальних закладів як специфічного виду проектувальної діяльності також визначається тим, що цей процес займає особливе місце в інформаційному розвитку особистості і є одним із найменш досліджених дизайнерських видів в українській педагогічній науці.

При цьому для розробки методики навчання графічного дизайну учнів у позашкільних навчальних закладах в Україні актуальним постає питання створення її цілісної теорії, що зумовлює необхідність системного вивчення графічного дизайну, визначення його понятійного апарату, розробку сучасних теоретичних та практичних основ.

Загальні проблеми навчання учнів позашкільних навчальних закладів знаходять своє відображення у психолого-педагогічних дослідженнях українських і зарубіжних фахівців: О. Биковської, К. Вентцеля, О. Ганоцької, Я. Кепші, А. Макаренка, В. Мачуського, Є. Мединського, С. Русової, Т. Сущенко, С. Шацького та ін.

Основні ідеї та принципи української дизайн-освіти висвітлюються у працях Є. Антоновича, В. Даниленка, Ю. Сомова, П. Татіївського, М. Яковлева та ін.

Проблеми методики навчання технологій та основ дизайну в загальноосвітніх навчальних закладах досліджують: Т. Божко, В. Вдовиченко, О. Коберник, А. Тарара, В. Тименко та ін.

У результаті аналізу робіт вищезазначених авторів та інших дослідників було виявлено їх безперечне теоретико-методологічне значення. Разом з цим, наявні розробки не відображають з достатньою повнотою основні положення щодо змісту і методики навчання графічного дизайну учнів в процесі позашкільної діяльності.

Мета статті: обґрунтувати сутність поняття методики навчання графічного дизайну та визначити перспективні напрямки у розробці практичних завдань із графічної діяльності учнів у позашкільних навчальних закладах.

Методика навчання графічного дизайну учнів позашкільних

навчальних закладів за своєю сутністю є системою, що складається з таких структурних компонентів: мети навчання; змісту навчання; організаційних форм роботи; методів роботи; засобів навчання.

Метою навчання графічного дизайну учнів позашкільних навчальних закладів є не просте оволодіння елементами проектування, а виявлення здібностей в учнів до творчої дизайнерської діяльності, сила яких у звичайних освітніх умовах залишається незадіяною.

Виходячи з мети навчання учнів основам графічного дизайну, його актуальними завданнями є: візуалізація (графічно-кольорове відображення певних понять у знакові форми) наочно-інформаційного простору і природного середовища; упорядкування (систематизація і структуризація) сфери візуально-комунікативних відношень між людиною і середовищем; формування цілісного дизайнерського мислення в соціокультурному аспекті («зручність, користь, краса») на основі естетично-функціонального сприйняття і відображення предметів і явищ людською свідомістю.

Важливе місце в методиці навчання учнів графічного дизайну у позашкільних навчальних закладах належить змісту освіти. Це зумовлено тим, що досягнення основної мети та завдань навчання учнів графічного дизайну забезпечується перш за все її змістом. І саме зміст дизайн-освіти у процесі навчання, виховання, розвитку та соціалізації учнів у позашкільних навчальних закладах має забезпечити їх високий рівень навчальних досягнень.

Традиційно позашкільна освіта орієнтована на особистісні потреби. Це зумовлено тим, що існує великий спектр освітніх послуг, які надаються в позашкільній освіті. Цінності, цілі, завдання, форми і методи позашкільної освіти дітей існують у вільному просторі освітніх галузей, видів і типів діяльності [1, с. 184].

Розкриваючи зміст навчального матеріалу з основ графічного дизайну, слід відзначити його особливості. Насамперед, зміст навчального матеріалу, яким повинні оволодіти учні під час графічно-проектної діяльності, буде складати систему знань, умінь, навичок і особистісних якостей, що дозволяють їм успішно вирішувати завдання щодо вибору, обґрунтування проекту, його якісного виконання, аналізу і реалізації кінцевого продукту.

Отже, у структуру змісту графічно-проектної діяльності учнів позашкільних навчальних закладів входять графічно-проектні знання, уміння й навички особистості.

Графічно-проектні знання – це результат процесу пізнання сутності, структури, способів, засобів і результатів творчої перетворювальної діяльності, що знайшли адекватне відображення у свідомості учнів у вигляді понять, суджень, уявлень, умовиводів і теорій.

Графічно-проектні уміння і навички – це засвоєні учнями способи творчо-перетворювальної, технічної діяльності на основі отриманих знань, відповідно до досягнутого рівня науково-технологічного прогресу.

Якості особистості можна визначити як потенційні або актуальні

властивості людини, що формуються в учнів під час графічно-проектної діяльності і є необхідними для її успішного здійснення. Основні якості учнів позашкільних навчальних закладів мають бути сформовані в процесі графічно-проектної діяльності, такі: відповідальне ставлення до навчання і праці, прагнення до самоосвіти; працьовитість, самостійність, дизайнерський світогляд і мислення, розвиненість фантазії й уяви; художня культура; сформованість почуття краси, естетичних ідеалів і смаків, естетичне ставлення до процесу і результатів проектно-діяльності; адекватна самооцінка своїх здібностей і можливостей.

Зміст графічно-проектної діяльності учнів позашкільних навчальних закладів має складатися з таких етапів: організаційно-підготовчий, проектний, технологічний і заключний.

Всі ці етапи взаємопов'язані між собою і найефективніше розкривають послідовність розроблення та виконання проекту продукції графічного дизайну. На кожному етапі учнями здійснюється відповідна система послідовних дій у виконанні завдань з графічного дизайну, а педагог при цьому стає дійсно організатором цієї діяльності.

На організаційно-підготовчому етапі перед учнями постає важлива проблема вибору об'єкта проектування графічного дизайну, адже від цього залежить найбільшою мірою успіх подальшої роботи. На цьому етапі учні повинні вибрати і поставити перед собою проблему, усвідомити значення майбутнього продукту графічного дизайну як для самих себе, так і для суспільства в цілому, тобто визначитись у доцільності його виконання. Учні формують та пропонують різноманітні ідеї, визначають та обговорюють оптимальний варіант запропонованого рішення, найбільш вдалі параметри майбутнього виробу, з погляду умов використання, з власного досвіду та досвіду оточуючих. Вся ця робота розпочинається з пошуку інформації, у тому числі з використанням Інтернету, наукових і періодичних видань. Завдання – зібрати якомога більше інформації з даного питання. На цьому етапі учні здійснюють генерацію ідей, що є найважливішим елементом у графічно-проектній діяльності, адже саме тут відбувається інтелектуальне зростання і становлення особистості. Учні вчаться аналізувати, порівнювати, узагальнювати, проводити корекцію, планувати свою наступну дизайн-діяльність. Заключним елементом цього етапу буде визначення з часом, який буде необхідний для виготовлення об'єкту графічного дизайну.

Наступним етапом є проектний етап, на якому учні складають ескіз-оригінал своєї найдосконалішої та найкращої конструкції, яка відповідає сучасним вимогам графічного дизайну, здійснюють підбір матеріалів та інструментів, визначають найдодільнішу технологію виготовлення обраної конструкції, виконують економічні, естетично-функціональні дослідження. Засобами діяльності виступають всі художні матеріали та інструменти, якими користуються учні при розробці проекту. Результатами діяльності учнів на цьому етапі є набуття нових знань, умінь і готові графічні проекти. Проектний етап містить такі стадії: складання ескізу, розробка ескізів-

оригіналів, добір художніх матеріалів, вибір інструментів та обладнання, вибір технології обробки деталей виробу, їх з'єднання, обробка, організація робочого місця, функціональне обґрунтування, міні-маркетингові дослідження, в яких визначають доцільність виготовлення проекту з точки зору економії матеріалів та енергоресурсів для його виготовлення.

На технологічному етапі, учні виконують заплановані операції, здійснюють самоконтроль та оцінку якості виробу. Мета – якісне і правильне виконання трудової операції. Предмет діяльності – створений матеріальний продукт графічного дизайну, знання, вміння і навички. Засоби – художні матеріали та інструменти з якими працює учень. Результат – набуття знань, умінь і навичок. Цей етап діяльності передбачає такі стадії, як виконання операцій, передбачених технологічним процесом; самоконтроль своєї діяльності; дотримання технологічної, трудової дисципліни, культури праці і оцінка якості варіантів конструкцій.

На заключному етапі здійснюється кінцевий контроль, порівняння і випробування проекту, порівнюють виготовлену конструкцію із запланованою. Якщо будуть знайдені недоліки та неполадки, намагаються їх усунути, аналізують проведену роботу, встановлюють, чи досягли учні своєї мети, який результат їхньої праці, здійснюють самооцінку спроектованого виробу. На цьому етапі учні захищають свій проект (виріб, план, модель) перед групою шляхом оформлення звітів, демонстрацією та відповідають на запитання. Тут учні встановлюють, чи досягли вони своєї мети, який результат їхньої праці.

Водночас зміст навчання графічного дизайну може бути реалізований тільки у навчально-виховному процесі, у взаємодії учнів із педагогами. Тому необхідним стає розкриття основних засад практичної реалізації змісту навчання учнів основам графічного дизайну, зокрема відображення його у формах та методах роботи, найбільш раціональних шляхах організації навчання, виховання, розвитку та соціалізації особистості в позашкільних навчальних закладах.

Як відомо, методика графічного дизайну, як будь-який навчально-виховний процес, вид діяльності, існує в певних організаційних формах. Вони визначаються місцем, умовами, змістом, характером, послідовністю діяльності педагогів та учнів, їх взаємовідносинами, засобами керівництва.

Організаційні форми, по суті, забезпечують реалізацію мети, завдань та змісту навчання учнів графічного дизайну. Вони використовуються нами для навчання учнів графічного дизайну і є також способом взаємодії учасників навчально-виховного процесу, в межах яких відбувається реалізація змісту художньо-графічної діяльності. Також організаційні форми забезпечують здійснення спільної діяльності педагогів та учнів і спрямовані на досягнення цілей навчання, розвитку, виховання і соціалізації.

Так, Законом України «Про позашкільну освіту» визначено такі форми організації позашкільної освіти: заняття, гурткова робота, клубна

робота, урок, лекція, індивідуальні заняття, конференція, семінар, читання, вікторина, концерт, змагання, тренування, репетиція, похід, екскурсія, експедиція, практична робота в лабораторіях, майстернях, теплицях, на науково-дослідних земельних ділянках, сільськогосподарських та промислових підприємствах, на природі тощо [2, с. 229].

У процесі навчання графічного дизайну учнів у позашкільних закладах освіти можуть бути використані такі організаційні форми, як групова та індивідуальна робота.

Групова робота як форма організації занять із графічного дизайну зумовлена проведенням роботи з групами учнів, формуванням їх навчальних досягнень під безпосереднім наглядом керівника гуртка. Перевага цієї форми визначається тим, що керівник гуртка в один і той же час проводить заняття не з одним, а з кількома учнями. На цій основі ґрунтується гурткова й масова форми роботи, що є найбільш поширеними в позашкільній освіті.

Індивідуальна форма організації занять із графічного дизайну спрямована на формування високого рівня навчальних досягнень кожного учня окремо. Її важливе значення полягає в тому, що з кожним учнем індивідуально проводиться цілеспрямована робота, приділяється значна увага, є можливість для більш глибокого вивчення, врахування особливостей, здібностей, обдарувань.

Водночас визначення форм навчання учнів графічного дизайну тісно пов'язане з методами. Адже якщо форма виступає способом організації змісту роботи, то метод – шляхом, способом досягнення мети, розв'язання завдань, реалізації змісту навчання учнів графічного дизайну.

Методи навчання є шляхами діяльності педагога й учня, за допомогою якої досягається формування компетентностей. Вони виконують такі функції: навчальну, виховну, розвивальну, мотиваційну і контрольнокорекційну [1, с. 225].

Слово «метод» походить від грецького «methodos» – шлях, спосіб досягнення мети. Під методами ми розуміємо способи упорядкованої діяльності педагога й учнів, спрямовані на реалізацію мети, завдань і змісту освіти відповідно до обраної форми [4, с. 429].

На різних етапах навчання учнів графічно-проектної діяльності застосовують різні методи. Крім вербальних методів (розповіді, пояснення) під час навчання учнів графічного дизайну на організаційно-підготовчому етапі використовують такі методи: наочні (демонстрації зразків раніше виконаних проектів продукції графічного дизайну), інформаційної підтримки, «мозкової атаки», метод фантазування, метод пошуку, метод аналогій, метод створення образу ідеального об'єкта, метод фокальних об'єктів. Основним методом навчання на технологічному етапі виступає метод вправ, за допомогою якого відпрацьовуються художньо-графічні дії і технічні прийоми виконання. На заключному етапі графічно-проектної діяльності відбувається проектування об'єкта графічного дизайну, його контроль і випробування, підготовка до захисту і сам захист. На цьому

етапі використовують такі методи навчання, як метод інформаційної підтримки, демонстрації графічного проекту або самого продукту (макету) графічного дизайну, проведення конкурсів на кращий творчих проект.

Важливим елементом графічно-проектної діяльності учнів є засоби навчання під якими розуміються матеріальні і матеріалізовані предмети, що використовує педагог у процесі навчання. Всі засоби навчання поділяються на три великі групи: візуальні, аудіовальні, аудіовізуальні. Окрему групу складають засоби, що автоматизують процес навчання: програмовані, електронні підручники, дидактичні машини, навчальні комплекси на мікропроцесорній техніці, інформаційні системи, телекомунікаційні мережі. Усі ці засоби можуть використовуватися у навчанні учнів графічного дизайну. А для цього необхідно використовувати можливості різних джерел інформації: журналів і газет, книг, радіо, телебачення, ПК, телекомунікаційних мереж. Домогтися кращої роботи з графічного дизайну можна шляхом створення та залучення учнів до наповнення банку ідей та інформації, в якому буде визначатися перелік об'єктів проектування, їх види, з врахуванням власних інтересів та потреб учнів.

Таким чином можна визначити, що методика навчання учнів графічного дизайну – це складова система безперервної позашкільної освіти, цілеспрямований процес і результат навчання, виховання і розвитку дітей різних вікових груп, який характеризується добровільною участю, диференціацією за інтересами до різних видів графічно-проектної діяльності, вільним вибором занять.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Биковська О. В. Теоретико-методичні основи позашкільної освіти в Україні: [монографія] / О. В. Биковська. – К. : ІВЦ АЛКОН, 2006. – 356 с.
2. Закон України «Про позашкільну освіту» // Освіта України : нормативно-правові документи : зб. нормат. док. / голов. ред. В. Г. Кремень. – К. : Міленіум, 2001. – С. 229–251.
3. Програма профільного навчання для загальноосвітніх навчальних закладів з трудового навчання у 10–11-х класах «Графічний дизайн» / В. В. Вдовченко, Т. О. Божко, В. П. Тименко // Освіта і управління Т. 10 – № 1. – 2007. – С. 129–160.
4. Словник іншомовних слів / За редакцією О. С. Мельничука. – К. : Головна редакція УРЕ, 1977. – 775 с.
5. Тименко В. П. Неперервна система дизайн-освіти : стан і перспективи її розвитку в основній ланці загальноосвітньої школи / В. П. Тименко // Молодь і ринок. – 2006. – № 8. – С. 50–54.
6. Хмельовський О. М. Графічний дизайн : навч. посібник / О. М. Хмельовський. – Луцьк : Терен, 2008. – 160 с.
7. Шпільчак В. Дизайн в українській школі : проблеми та перспективи // Мистецтво і освіта. – 2000. – № 3. – С. 2–7.